

Magyar mysticusok.

Az ismeretek minden ágában van egy osztálya az embereknek, melynek bizarr és subtilis felfogása a dolgokról a legegyszerűbb kérdések összekuszálásában jelentkezik, s kiknek nem ritkán tagadhatatlan elmésségök is csak arra szolgál, hogy a tévedések szálait összebb bonyolítsák. Veszedelmes álmodozók ezek vagy meggondolatlan újítók: contemplatív szellemek, kiknek egyedüli feladatuk teoriákat teoriákra halmozni s az emberi lét megfejthetlen titkaiba elmélyedni.

De bizonyos átmeneti időszakokban az ily fajta rajongók mintegy tömegesen lépnek fel. Oskolát alkotnak, melynek dogmái átszövődnek a politikai és társadalmi életbe is és proselytákat szereznek magoknak a legkülönbözőbb körökben. Így teremtette a francia encyclopedisták elleni szellemi reactió is a philosophiai transcendentálismus, a természetfeletti sovárgások fanatikus apostolait.

E század első évtizedei nálunk is rendkívül gazdagok típusokban, kik a természetes visszahatást képviselték a filozófiai tudományosság túlhajlott abstrakcióival szemben. A Schelling-féle természetbölcséleti irány mysticizmusa rendkívül kezdte foglalkoztatni a képződést s eddig kikutathatatlan titkok feltárására vélték benne megtalálni a varázsvesszőt. A rejtett tudományok híveinek egész sora támadt és követelte jogát az emberi tudás tényezői sorában.

Ez utóbbiak közé tartozott *Hohenlohe Waldenburg Schillingstürst* Sándor Lipót Ferencz Imre herczeg nagyváradi prépost és címzetes püspök, egyike a legrejtelmesebb embereknek, a kik e romantikus korban éltek s kinek egyénisége sokban hasonlít a mai páter Kneippéhoz. A herczeg különben nemcsak a magyar klérusban elfoglalt állásánál fogva tartozott hozzánk idegen credete daczára: anyja, Reviczky Judit révén valóban magyar vér is folyt ereiben. Atyja, kinek tizennyolczadik gyermeke volt, egész életében kedélybeteg gyanánt volt ismeretes, őt magát édesanyja egy gyermekágyban tett fogadása szerint már születésekor papnak szánta. A herczeg Nagy-Szombatban tanult s már 1814-ben elnyerve az olműtzi kanoinkságot, Rómába utazott.

Hogy mikor kezdte meg a herceg nagy hirre vergődött csodatételeit, azt nem lehet bizonyosan tudni. Mert a mikor 1831 júniusában *Würzburgban* először lépett fel nyilvánosan, már csodás hírek jártak előtte. Férfiak és nők a legnagyobb buzgósággal hirdették közeli jövetelét, gyógyításainak sikere tehát; melyet minden szer nélkül, pusztán csak áldólag kiterjesztett kezeivel tudott elérni, már jóval előbb is köztudomású volt.

Nyílt utcán, egyszerű széken vagy asztalon állva mondotta el *Hohenlohe* mély vallásos meggyőződésről tanúskodó beszédeit. A népesség minden osztályából tódultak hozzá a betegek és szenvedők, ultrák és szabadelvűek, parasztok és polgárok, bölcsészek és orvosok, némák, siketek, bénák, nyavalyatörősek s írók, költők, nyomdászok és könyvárusok. Lehetetlen azt a forrongást festeni, mely mindenféle kitört, a hol a legendás hírv pap megjelent. Tudósok vitatkoztak módszerének titkáról s elért eredményeiről s az irigység sem késett üldözőbe venni a herceget, kinek népszerűségét tetőpontra emelte a következő eset.

Schwartzenberg Mathild hercegnő már kora ifjúságától fogva borzasztó betegség rabja volt. Sem állni, sem járni nem tudott. Ily állapotban jutott egy párisi orvos keze alá, ki némileg helyreállította, de miután a hercegnő egy ideig Bécsben és Brüsszelben felváltva tartózkodott, állapota ismét csak rosszabbra fordult.

Hiába vitték el Német- és Olaszország leghíresebb fürdőhelyeire, a betegen mit sem segítettek, valamint nem segített rajta Dr. *Hein* nagyhírű würzburgi orthopediai intézete sem, bár itt némileg javult, a mennyiben lábait mozgathatta s ülni is tudott, de állni és járni azután sem volt képes, sőt még vízszintes helyzetben sem birt fekdüni fájdalom nélkül.

Ekkor történt, hogy a beteg hercegnőt *Hohenlohe* meglátogatta, s megkérdezte tőle: bízik e Istenben? meg van-e győződve, hogy Jézus segíteni képes rajta?

A hercegnő igennel felelt, mire a herceg szó nélkül föltárta az ablakot, s az udvarról egy ott foglalatoskodó embert felhívott. Alig lépett ez az ember a betegszobába, *Hohenlohe* Jézus nevében megparancsolta a hercegnőnek, hogy keljen fel és járjon. És a beteg, mint a biblia nyomorékja, *felkelt és járt*.

A csodálatos eset híre gyorsan terjedt el, de nem maradtak el egyszersmind a legtarkább magyarázatok sem. Különösen azt emelték ki később a hitellenkedők, hogy a herceg által az udvarról felszólitott ember nem volt más, mint egy *Michel* Márton nevű unterwittingshausi földműves, a ki nem messze lakott *Würzburgtól*. Erről pedig az a hír járta, hogy már nagyatyja a híres Páter *Gassnerrel* állt összeköttetésben s attól tanulta csodás gyógyításait, melyeknek titkát később fiára s unokáira is átruházta. Meg kell itt

jegyezni, hogy *Michel* már előbb felköltötte volt az orvosi körök bizalmatlanságát, minek következtében a hatóságok gyógyításait közveszélyeseknek jelentették ki és eltiltották. Titokban azonban tovább is folytatta kísérletezéseit s most, hogy Hohenloheval megismerkedett, együtt kezdtek meg elhíresült kuráikat magánházakban és kórházakban.

Julius 2-ika volt, mikor Hohenlohe elhatározta, hogy *Bambergbe* utazik, hol híre őt már jóval megelőzte. Nem telt bele negyvennyolcz óra s már az egész város lázban volt s reménytől repeső szívvvel várta emberfeletti gyógyításainak megkezdését.

Mindössze kilencz gyógyítást végzett itt Hohenlohe, vakokon, bénákon, süketeken, sőt volt ezek közt egy gégesorvadásos beteg is. Egy *Süllner* nevű hallstadi lakost kocsin szállítottak eléje; ennek egész teste össze volt a köszvénytől zsugorodva. Hohenlohe a templomból kijövet, hozzá közeledett, csendesesen imádkozott s azzal felszólította a beteget, hogy keljen fel és járjon. Kezdetben a felszólítás loganatlan maradt, de ekkor a főpap telszállott a kocsiba s ismételve az imádságot és áldást, fölkiáltott:

»Állj föl Isten nevében!«

A beteg e szavakra fölkel s meggyógyultan távozott.

*

A gyógyítások hírére óráról órára növekedett a segítségért tóduló szerencsétlen szenvedők száma; voltak, kik taligán tolattak magokat a csodatevő főpap elé. Utoljára a rendőrségnek is közbe kellett lépnie, hogy a tolongást megakadályozza. Megidézttette a herceget, a ki nem tagadta, hogy csakugyan több siketet s bénát gyógyított meg Isten nevében s hozzá tette, hogy a városban tartózkodása alatt el van határozva a káptalan nagytermében naponkint kétszer gyógyításokat végezni.

A hatóságnak ez ellen nem lehetett kifogása, egyedül azzal intézkedéssel élt, hogy több tanácstagból s a hatósági orvosból álló bizottságot nevezett ki, mely végig nézze a gyógyításokat.

Julius 4-én délután három órakor már roppant néptömeg verődött össze a káptalansági épület előtt, Hohenlohe megjelenését várva, ki pontban négy órakor érkezett meg újongó, áldást rebegő emberektől kísérve, mint egy Caesar. A mint a ház elé ért, könnyedén fölpattant az ott várakozó hintók lépcsőire s a bennülőket megáldva imádkozott értők. És a betegek, kik a kocsikba csak vándorogva tudtak beülni, kiszállottak s gyalog mentek baza.

Most a herceg a nagy teremmel szomszédos szobába lépett, hol a hatósági személyek, orvosok s kíváncsi nézők voltak összegyűlve. A mikor figyelmeztették, hogy a tolongás igen nagy lehet, maga intézkedett, hogy a betegeket és segélykérőket egyenként bocsássák eléje.

Azután letette kalapját s köpenyét s a nagy terembe ment, nyomában mindenütt a hatóság megbízottjai. Valaki a tömegeből egy széket kerített elő s a főpap ráállva a rögtönzött szószekekre, így kezdte beszédét:

»Legyetek csöndesen! A rendes tanítás többé nem elegendő a cél elérésére. Azért valami rendkívülit kell véghez vinni. Aláhanyatlott a Jézus Krisztusban való hit, az egyedül üdvözítő katolikus egyházban való bizalom, azért hát most valami rendkívülinek kell történni, hogy az egyedül üdvözítő katolikus egyház régi dicsőségét s nimbuszát visszakapja. A ki teljes bizalommal van Isten iránt, azon segítve lesz, mert ő megigérete s fia, Jézus Krisztus megtogadta. Oly igaz, mint a mily igaz, hogy Isten vére és teste van az oltáron, mihelyt a pap a szent ígékelt kimondja; oly igaz, a mily igaz, hogy a pap kimondott szavai után a bűnök meg vannak boesátva, mindez Istennel való benső érintkezésünk által történik.«

A mint e szavakat elmondta, oda kiáltott a köréje seregglő tömegnek:

»Akartok ilyen bizalommal lenni Isten iránt?«

»Igen — akarunk!« hangzott mindentelől. Többen térdre boesátkoztak, s egyesítették imáikat a hercegevel, ki fenhargon ejtette ismét szavát:

»Lemegyek a piacra, s ott fogom végezni gyógyításaimat.«

Azzal lesietett a lépcsőn s utána tolongott a sokaság. A lárma, dulakodás iszonyu volt, csak nagy bajjal lehetett fentartani a rendet, hogy balesetek ne történjenek.

A bizottság figyelmeztette a főpapot, hogy adott szava s a hatóság útasítása szerint a szobába kell visszatérnie. De Hohenlohe nem hajtott rá. »Würzburgban is így csináltam, itt is így csinálom«, volt a felelete. A piacon állt a királyi palota s szemben azzal egy dombon a várórség. Itt helyezkedett el s fogadta a hozzá seregglőket, kik a domb egyik oldala felől közeledtek s miután megáldotta őket és imádkozott értük, a másik oldalon távoztak.

A bizottság időközben újra felszólította, hogy vonúljon vissza a házba. De Hohenlohe tovább folytatta gyógyításait, ámbár a hivatalos jelentés szerint nagyon változó sikerrel, mert állítólag akárhányszor megtörtént, hogy a domb tulsó oldalán leszálló betegek sántítottak vagy épen felbuktak.

Heves zápor szakította félbe a különös jelenetet; a sokaság szétfutott s a herceg az órszobába volt kénytelen vonúlni, hol a pipázó katonák jelenlétében folytatta csodatételeit.

Harmadszor felszólítva a bizottságtól, végre engedett s visszatérve a bizottság szeme láttára végezte gyógyításait.

És most sorra kerültek eléje: legelől egy báró Redwitz, ki

nehezen hallott. Le kellett térdelnie s magát megáldatnia, mire a következő párbeszéd fejlett ki:

»Bízik-e Istenben és Jézus Krisztusban?»

»Bizom.«

»Hiszi-e, hogy segítve lesz önön?»

»Igen.«

»Menjen hát Isten nevében, önön segítve van!...«

A bizottság hivatalos jelentése, melyet egy jelenlevő tag, dr. *Hornthal* ily czímen adott ki később: »*Darstellung der Ereignisse bei den vom Herrn Fürsten Hohenlohe zu Bamberg unternommenen Heilversuchen, wie sie in Wahrheit zugetragen, von Doctor von Hornthal R. b. obersten Justizrath 1822.*« — azt állítja, hogy a páciens az első kérdéseket megértette ugyan, de a következőket már nem hallotta s nem is kelt föl, mire a hercegnek megjegyezték: »Ez az ember éppen olyan kevésbé hall most, mint előbb«, ő pedig így felelt volna: »Ugy? Tehát nagyot hall? Azt hittem más betegsége van«, s a pácienshez fordulva állítólag hozzátette:

»Gyónjon meg, áldozzon meg s azután jöjjön ismét vissza.«

De ha igaz, hogy a beteg az első kérdéseket meghallotta, úgy mégis nehezen képzelhető el, hogy a későbbi szavakat ne értette volna. Egyébiránt az idézett jelentés a többi esetek túlnyomó részében is azt igyekszik bizonyítani, hogy a kísérletek absolute nem jártak semmi eredménnyel. Egyebek közt azt állítja, hogy mikor egy sántál vezeték Hohenlohe elé, a herzeg ekkép fakadt volna ki:

»Lódulj, veled nincs mit tennem, *te már voltál itt.*«

Más alkalommal — mondja az idézett röpirat — egy ideggyöngeségben szenvedő asszonyt mutattak be neki, ki már állni sem tudott a lábán és sírva rimázkodott, hogy gyógyítsák meg. A herzeg különös áhitattal imádkozott érte, megáldotta s azzal kimondotta a formulát, hogy: »Isten nevében keljen föl.« De erre az asszony minden erőfeszítése daczára sem volt képes. Ismételt ima összekulcsolt kezekkel s ég felé emelt tekintettel. Mind hiába. Végre Hohenlohe szigorú szavakban tört ki:

»Hogy állunk a hittel? *Bizonyosan ott Iesz a baj.* Istenfélőbbnek kell lennie. Most távozzék!«

Volt a kihez azt mondta: »Bizzék és jöjjön el újra.« Két fiúhoz pedig, a kiknek egyike púpos, másika csonka szájú és orrú volt, így szólott volna:

»Eredjete! Veletek nincs mit csinálni. De így van az, látják, még azt is megkivánnák, hogy egyiknek a púpját fűjjam el, a másiknak meg húst teremtek.«

Végre kifáradva, felhevülve hagyta el Hohenlohe a termet s a

mellékszobába vonúlt, hol a következő érdekes dialog fejtett ki közte s a bizottság vezetője közt:

»Hallom, herczegséged el akar innen útazni.«

»Ugy van; holnapután.«

»Óhajt még valamit próbálni?«

»Ez így nem mehet. Jobb volna, ha a betegeteket nem egyenként vezetnék elém.«

»Kivánatos volna, ha herczegséged nem fogna addig semmihez, míg közelebről meg nem állapítjuk a módot. A dolog súlyos következményekkel jár, azért figyelmeztetni kívánom, hogy nyilatkozzék írásbelileg.«

»Kész vagyok tehát írásbelileg nyilatkozni s e nyilatkozatomig és a további megbeszélésig mihez sem fogok kezdeni.«

Igérete daczára azonban Hohenlohe tovább folytatta gyógyításait. Julius 6-án *Grosz* püspöknél ebédelt, a mikor egyszerre ezeren meg ezeren fogták körül a házat, úgy hogy utoljára Hohenlohe kénytelen volt előlépni és kijelenteni, hogy kormányrendeletre vár; addig mit sem szabad tennie. De ígérte, hogy néhány hét múlva újra eljön.

A tömeg azonban nem volt hajlandó eloszlani s így Hohenlohe kénytelen volt ismét megkezdeni csodatételeit.

Vége július 8-án elhagyta Bambergét s Würzburgba, onnan a *brucken*i fürdőbe ment. Közben megérkezett a kormányrendelet, mely a hatóság betiltó intézkedését minden pontjában helyben hagyta. Ennek daczára a herczeg Bambergbe visszatérve, nem szakította meg gyógyításait. Ragaszkodott ahhoz, hogy ebben a tisztán vallási kérdésben kötelessége inkább Istennek, mint az embereknek engedelmeskedni.

Ámde most a hatóság is radikális rendszabályokhoz folyamodott: 1821 aug. 30-án egész Németországban kihirdette a Bambergbe özönlő idegenek visszariasztására, hogy a gyógyítások be vannak tiltva, s hogy az eddigieket sem koronázta siker. Kötelességének ismeri tehát a hatóság eleve óvni a hiszékenyeket a bekövetkezhető csalódástól, nehogy későn bánják meg, a mikor már pénzüket s idejüket hiában elfecsérelték.

De a dolog még sem ment oly simán. A nép a főpap pártjára állt, s boszuállással fenyegette a csodatételek betiltóit. Odáig ment, hogy meggyilkolással ijesztgette a hatósági személyeket. A már idézett Hornthal 1822 szept. 29-én a következő névtelen levelet kapta postán:

»Készülj, mert órád ütött, s nem sokára véged van. Csak arra kérem Istent, hogy tervemhez erőt adjon.«

A megindított vizsgálat csak annyit derített ki, hogy a levelet Augsburgban tették postára. A levél írójának nyilvánvaló volt az az igyekezete, hogy írását elferdítse.

Ugyanaz nap még sajnálatraméltóbb kihágások is történtek.

Zarándokcsapatok ostromolták meg a rendőrfőnök lakását, mivel a várostól két órányira hírül vették, hogy nem engedik őket zászlókkal a városba vonulni.

*

Hohenlohe herceg pár évvel utóbb *Magyarországba* jött. A nagyváradai prépostságot nyerte el, majd 1844-ben címzetes püspök lett. Mint ilyen halt is meg 1855-ben. Hazánkba jövétele óta azonban többé gyógyítással nem foglalkozott, a minek oka az lehet, hogy a pápához e dologban intézett előterjesztése *nem talált kedvező fogadtatásra*. A kuria a tridentini zsinat határozmányai, továbbá XVI. Kelemennek a csodatételekről szóló bullája alapján eltiltotta e téren a további működéstől.

Ez azonban nem zárta ki, hogy magánfelszólításra néha még azután is megkíséرتse titokzatos hatalmát szenvedő embertársain és hogy mily sikerrel, arra nincs klasszikusabb tanu a pár év előtt elhalt jeles történettudósnál és kolozsvári egyetemi professzornál, Szabó Károlynál, ki magán körökben gyakran elbeszélte, hogy gyermekkorában egyedül Hohenlohenak köszönhette élete megtartását. Betegen feküdt a körös-tarcsai szülői házban, hol atyja református lelkész volt s orvosai lemondtak már életéről, midőn a véletlenül arra utazó s ép a református lelkészlakba megszállt Hohenlohe püspök értesülvén a levért szülőktől fiok reménytelen állapotáról, késznek nyilatkozott a beteg segíteni És oly sikerrel, hogy a Hohenlohe által egy üvegcseben adott szerre a beteg már másnap lábadozni kezdett s rövid idő múlva teljesen vissza lett adva az életnek, mely a magyar történettudományt oly becses eredményekkel gazdagította később Szabó Károlyban.

A mi a Hohenlohe által végzett gyógyítások meglepő eredményeinek magyarázatát illeti, ennek taglalásába nem érezhetjük magunkat hivatva belebocsátkozni.

Némelyek ugyan a gyógyulást a herceg *impozáns megjelénéséből* akarták kimagyarázni, de ez csak külső nyilatkozása volt annak a morális erőnek, annak az extázisos lélekállapotnak, mely a döntő perczen egész valóját elfogta, hogy átszellemülve, hite és akarata egész erejét átöntse a vele szemközt állókba.

Mindenki tudja, hogy a beteg bizalma csodákat mivel a legközönségesebb orvossal szemben is. Ezt tudva, nem szükség tagadnunk Hohenlohe csodatételeinek valóságát. Az ő betegeit valóban a hit, a bizalom gyógyította meg. Kétségtelen, hogy itt egy még felderítetlen rejtélyvel állunk szemközt, de ép a pszichologia újabb kutatásai mutatják, hogy a rejtély földerítése a tudomány világa mellett többé nem tartozik a lehetetlenségek közé.

*

Hohenlohenál sokkal több tudományos methodussal zsákmányolta ki az idegélet rejtélyeit a magnetikus gyógymód egy szintén

főrangú magyar propagatora, gr. *Szapáry Ferencz*, ki átmenetet képez a naiv theosophikus állásponttól az újabb spiritistikus irányzatokra.

Mikor az 50-es évek táján a szellemidézés és az asztaltánczoltatás Magyarországon is virágzása idejét élte, a spiritalizmus divatos jelszava Franciaországból röpített ki először, hol *III. Napoleon* annak szociál-politikai oldalát ügyesen tudta felhasználni a kommunisztikus mozgalmak leküzdésére. A császár maga is több ízben experimentált *Home*-mal s más médiumokkal. De e tisztán dilettáns hóbort érzékizgató szórakozásainál sokkal mélyebben hatott már ekkor gr. Szapáry Ferencz, a csodatevő orvoslásairól híres magyar főúr, a tudományos buddhizmus titkaiba s azok a bűvárlatok, melyeket ez irányban tett s közreadott, sok tekintetben előnyösen térnek el a Hyppolite Rivail és Allen Kardec-féle francia theoriák üres bombasztjaitól.

Szapáry Ferencz gróf gyógyításai híre annak idején betöltötte a világot s a legkülönbözőbb benyomásokat költötte fel laikus és tudományos körökben. Az első magyar magnetiseur huszonöt évig dolgozott azon a művön, melynek eredményeit végül a párisi akadémia 1855-iki díjáért versenyző ily című jelentékeny könyvében foglalta össze: »Magnetisme et Magnétherapie Paris 1854.« A vagyonos, ősi nevére büszke főurat ebben sem a tudományos feltűnés vágya vezette; célja az volt, ha a pályadíjt megnyeri, hogy annak összegén delejező kórházat alapítson. Drezdában, hol Szapáry Ferencz gróf huzamosabb időn át lakott, már dús berendezésű hasonló intézett dícsérte a gróf áldozatkészségét; de itthon, Magyarországon is tíz éven át számos hallgatóság leste sováran a főrangú csodaorvos különöz leleplezéseit és tanulmányozta érdekes eseteit, melyekről büszkén mondta, hogy eddig gyógyíthatatlannak tartott bajokat sikerült kigyógyítania, s hogy *összes praxisa alatt nem akadt egy eset sem, melynél rendszere be ne vált volna.*

És mik voltak ezek az esetek? Az orvosi tudomány legkomplikáltabb betegségei: gümőkór, szélhűdés, tüdővész, epilepszia stb. »Németország megmondhatja mindazon szegény betegek számát, kiket ők feladtak s kiket én megmentettem« — jegyzé meg egy helyt önérettel a magasrangú író.

Érdekes már most az eljárás mikéntjének is némi megközelítő vázlatát adni, a mint az a pozitív megfigyelések és a természet-filozofiai spekulációk eme csodálatos keverékéből hamarjában kiragadható egy-két vonással. Azon kérdésre, hogy a delejező hogyan fokozhatja magnetikus erejét, Szapáry ezzel felel: »Ha kezével magamagát homlokától agya felé háromszor végig simítja, odahajtva minden erőt s kezét egy pillanatig rajta nyugtatva.« »Ezért van az, — teszi hozzá — hogy a gondolataiba elmélyedő ember homlokát dörzsöli s haját hátrasimítja.«

Hogy melyik a delejezésre legalkalmasabb kéz, azt a következőleg határozza meg: »Szívbeli álomkórosoknál a balkéz, elmebeli álomkórosoknál a jobb. »Szerinte az ember minden ujjának titkos élettani viszonya van az érzékekhez. A lélek megfelel a hüvelyk ujjnak, a látás a mutató-ujjnak, a hallás a középujjnak, a szaglás és ízlés a gyűrűs és kisujjnak. Vízet is lehet magnetizálni, ha a poharat a kinyújtott balkéz tenyerére tesszük, a jobbkez kinyújtott s összeszorított ujjával befödjük s azután a balkéz ujjait végig húzzuk. Ily delejezett vízzel, ha az elvetett magot megnedvesítik, az később csirázik, de szebb hajtásokat és gyümölcsöket hoz.

Végül leírja gróf Szapáry a delejezésnél, mint ma mondják: hipnotizálásnál legcélszerűbb ruházatot és a szem előtt tartandó eljárásokat. A hipnotizálón nem szabad, hogy se fém, se selyem legyen; nagy beteg elaltatásánál le kell vetnie kabátját, ha az selyembéléstű, nyakkendőjét, ha selyem, óráját stb. Az ágyból kiveendő minden toll s csak gyors vagy piquée takaróval kell befödni. Épen úgy a hipnotizáltnál kerülni kell minden ló- és kocsirázást, rájuk nézve ártalmas a hegyen vagy víz mellett lakás; kutyák, macskák, gyíkok, rovarok közelléte hátrányos nekik, ellenben a lovak és szarvasmarhák megedzik. Nem szabad kövér vagy hevítő étkekkel táplálkoznok.

Ragaszkodott a grófi gyógyász ahhoz az állásponthoz is, hogy minden betegség végokai az úgynevezett Paccini testecskék az idegek felületén, s a legbiztosabb diagnosztikai eszköz: *az emberi beszéd*. Ha a beszéd meggondolt, higgadt, a betegség székhelye az agy, ha a beszéd érzelgős, a baj a szívben fészkel, ha ingerlékeny, a májban, ha szellemes, a vesében, ha félnék, a belekben, ha bátor, a gyomorban, ha szapora, a vérben.

Csalódnék pedig, a ki mindezekből egy kúszált agy rendszerelenségére következtetne. Szapáry Ferencz gróf sokoldalú és mély tanultsággal bírt, s bizonyos szavai emlékeztetnek egy Faust töprengő kételyeire, melyekkel izzó elméje a dogmák szűk bilincseit szétfeszíti. »Én is — vallja be egyszer — tanultam eleintén könyvekből, merítettem a közös forrásból. De mikor láttam, hogy az orvosi tudomány nem tanít meg gyógyítani, hogy nem egyéb, mint vak, mely világtalanít vezet, akkor letértem az oly sok idő óta hasztalanul koptatott ösvényről, istenben való bizalommal és embertársaim iránti szeretettel kutattam s a magnetismus feltárult előttem s én gyógyítottam . . . mindig.«

*

Mennyire fogékony talajra találtak különben már ekkor a magyar főúri társadalom köreiben bizonyos irányzatok, melyek a szalonok divatos skepsziséét merőben megváltoztatták, egy érdekes kis epizód világíthatja meg többek közt, melynek hőse gr. Sermage Dénes volt.

Sermage gróf 1845-ben zivataros időben hajtatott birtokáról Zágrábba, a mikor útközben egy bádeni zarándokútjáról visszatérőben volt dervist talált, kit, mivel megértetni magát nem tudta, kézmozdulattal szólított fel, hogy a bakon helyet foglaljon. Zágrábba érve a gróf, még az nap török nyelven írott levelet vett a dervistől, Sermage gróf »emirhez« czímezve, melyben szóról-szóra ez állott:

»Mielőtt a napteke háromszor befutná a négy évszak pályáját, nyugaton vér és tűz támad, minek következtében téged is erőszakos halál fog fenyegetni, de ki fogod kerülni hosszú bánatokoztva nagy betegséggel, a minek főoka az az asszony lesz, ki most egy költőkirály gazdag és nagy német városában tartózkodik, útban a szent Mária, szent proféták, a Jézus anyjának mecsetje felé.«

»Ez el fogja tékoználni minden kincsét, s ha ez megtörtént, ellened fog támadni. De a vonalak még nem keresztezik egymást, van tehát idő még, igyekezzél őt visszahozni és visszatartani. Ha már egyszer a halál képéhez hasonlóvá tett a sír szélén, ezúttal beletogsz halni, lassú és fájdalmas szívbajban, a nélkül, hogy megmentened fiaidat s így nem marad számodra egyéb, mint hogy minden erődöt összeszedd vagy áldozatul essél. Üdv legyen osztályrészed s a dicsőség bimbója virágozzék folyton neked.«

Tény már most ezzel szemben, hogy Sermage Dénes gróf a forradalom alatt a forradalmi kormányval folytatott levelezés miatt Jellasisch által elfogatott s élete veszélyben forgott. Tény továbbá, hogy súlyos betegségen ment keresztül, hogy nevével feszült viszonyban élt, s hogy a mondott időben neje, az ő tudta nélkül, Münchenben volt s jelentékeny vagyonát majdnem elköltötte. A többire nézve nincsenek határozott adatok, de bizonyos, hogy Sermage Dénes gróf harmincz évvel utóbb, 1875 ben hirtelen halállal halt el.

Az itt előadott tények, melyek pontról-pontra egyeznek a valósággal, annak idején nagy feltűnést keltettek magasabb körökben, sok megbeszélés tárgyát képezték s épen nem csoda, ha némely fogékonyabb-kedélyt bizonyos mértékben fanatizáltak is.

A Szapáry Ferencz gróf által tudományos irányban is alapvetőleg megvilágítani igyekezett magyar spiritizmus élén az utóbbi években egy főrangú magyar hölgy állott, ki egy maga egész kis irodalmat teremtett fürge és benyomásokra fogékony tollával azon eszmék propagálásában, melyek a medium kérdéssel összefüggnek: *Vay Adelina* bárónő, Vay Jenő huszártiszt neje.

Vay Adelina bárónő 1865-ben, 25 éves korában ismerkedett meg bizonyos dr. G.-vel, a kinek sikerült meggyőznie őt arról, hogy homlokán a szellemlátás kétségtelen phrenologiai kifejezését látja s e révén sürgetően buzdította, próbálja meg a delejrással. A nemes bárónőt, katolikus vallásos neveltetésének egész tradíciója az ajánlat méltatlankodó visszautasítására ösztönözte, de az orvos nem

hagyta magát visszautasítani s ragaszkodott minden áron ahhoz, hogy a bárónőt elaltassa.

Ez ugyan nem történt meg; sem az altatási kísérletek, sem egy pohár delejezett víz kiívása nem jártak eleinte eredménnyel. Az orvos most más expedienshez folyamodott s azt az ajánlatot tette, hogy a bárónő mint írásmedium próbálkozzék meg, annyival inkább, mert e módszert a főrangú hölgy egészségi állapotára való tekintettel is, mivel gyakran szenvedett görcsökben, mint különös sikerrel kecségtetőt festette le előtte.

Talán már rég el is felejtette volna a jó tanácsot a magyar spiritizmus legkiválóbb nőapostola, ha egyszer, épen heves görcei közben véletlenül eszébe nem jut az. De még ekkor is inkább tréfásan, mint komolyan szólt térjének, hogy megpróbálja a gyógy-módot. És ime *Saulusból Paulus* lett. Alig vett plajbászt kezébe, úgy érezte, mintha villamos áram hozná mozgásba karját. Keze ide-oda rángatózott a papiroson, melyen pár pillanat múlva nagy betűkkel bámúlva látta e sorokat odavetve:

»Én vagyok Tamás, a te védszellemed; folytasd a delej-frást, jót fog az tenni neked; egészen egészséges fogsz lenni. Henrik . . . koporsó . . . 1867 rád nézve gyászos év . . . Napoleon bukása 1870.«

A bárónő keze itt kimerülten állt meg; aztán hozzá fogott a leírtak kibetűzéséhez férjével együtt, mert addig fogalma sem volt az írásban foglaltakról. Henriknek férje fivérét hívták, ki hosszas szenvedés után 1867-ben valóban meghalt. Az 1870. évre fölállított prognózist is igazolták az események.

E kísérlet eredménye inkább visszadöbentő, semmint bátorító volt a bárónőre nézve. Föltette magában, kellemetlen izgatottsága hatása alatt, hogy a delejezést többé nem próbálja meg. De tépelődései most már rávittek a spiritizmus behatóbb vizsgálatára, s ebben támogatta férje is ki tökéletes katona létére mindjobban kezdett belemerülni a szellemi élet rejtélyeinek bűvárlatába.

1865—68 közt az érdekesnél érdekesebb észleletek egész sorát tette Vay Adelina bárónő, melyeket pontosan közölt »Studien über die Geisterwelt« című művében. Ebben tárgyalja egyebek közt Máté VIII. 22—23. versét a bolygók lakóiról. Közli Kölcsey szellemének egy válaszát a spiritizmus felől tett kérdésre, azután Buddha megnyilatkozásait, Hahnemann és Mesmer kijelentéseit, szűz Mária feleleteit, Vay Ödön báró mediúmi rajzait, ezek közt a gyermek Jézus által adott rajzok leírását, egy állati szellem, Robespierre szelleme, Merkur és a Hold lakói, Pompadour asszony stb. közléseit. Szól még a vizes pohárban való látományokról, br. Vay Katalin írásmedium-ságáról, leír néhány gyógymódot, közli több élő és elhunyt szellem figyelemreméltó észrevételeit.

Rendkívül érdekesek a bárónő magánlevelezései is, melyeket

Würzburgban Hoffmann Ferenczcel, a híres német bölcész Baaderrel, Jung Sándorral, a jeles regényíró Levin Schücking Amerikában élő fivérével, Bayer schweinfurthi tanárral, Wittgenstein herczeg orosz tábornokkal és költővel stb. folytatott. E levelezések kiadása sok oly kérdésre vetne világot, melyek újabb időben a tudományos világ legnagyobb elméit foglalkoztatták.

A 70-es évek elején Vay Adelina bárónő egy más magyar spiritistával jött közelebbi érintkezésbe: ez a Bastián-féle hirhett bécsi leleplezéseknél a spiritizmus álláspontját János főherczeggel szemben heves polemikában megvédelmező Hellenbach Lázár báró. A báróról, bár működéseinek színhelye túlnyomólag Bécs volt, tudni kell, hogy ősmagyar család sarja, s a nyitrai megyei Paczolay-kastélyban született, de atyjával meghasonlásba jöve, már korán átvette anyja horvátországi birtokait s az óta ott élt, buzini Jellasi Klotilddal lépve házasságra, részben bölcseleti tanulmányainak, részben a politikának, mely téren, mint a horvát országgyűlés tagja, egyike volt azoknak, kik a magyar-horvát kiegyezés létrejöttén, a Deák által kijelölt alapokon, a legönzettelenebbül buzgólkodtak.

Hellenbach Vay bárónő által állítólag Kanttal is érintkezett. Legalább a Kant nevében írta Vay bárónő egy trance-ában e sorokat: »A gondolatok gyorsasága felülmúlja a fény gyorsaságát; a mint gondolkozol, egyúttal már gondolataid helyén vagy. Ilyen gyorsasággal bír némely lény. A tér emberi fogalom. Én nem ösmerek sem órát, sem napot, sem tért ebben a világban, hol vagyok. Gondolni, akarni és tenni csak egy.«

*

Vay bárónő legkiemelkedőbb alakja nálunk annak a szellemi mozgalomnak, melynek kicsiny, de fanatikus táborára legutóbb újra ráirányozta a figyelmet a tuzséri szenzációs katasztrófa. Okunk van hinni, hogy egyike talán az utolsóknak is. A lelki és idegélet rejtélyeinek kutatói is érezni kezdik immár a tudományos methodikus eljárás szükségét, hogy pozitív eredményekre jussanak el s a brahidizmus és spiritizmus fantómjai szerte tünedeznek ezen friss légáramlat ébresztő hatása alatt.

VÁRNAI SÁNDOR.